

Kermissen te Rosmeer

In Rosmeer waren er vroeger 4 kermissen, nu nog 2.

1ste kermis: 1ste zondag na Driekoningen ('Zwarte Koning'). Deze kermis hield verband met het jaargeding dat op die dag gehouden werd.

*Volgens dorpsgenoot **Leonard Vrancken** is deze kermis afgeschaft in de jaren 50 van de vorige eeuw.

2de kermis: 1ste zondag van mei. Ontstaan ten gevolge van de grote begankenis ter ere van de H. Bertilia.

3de kermis: 1ste zondag van september. Ter gelegenheid van het feest van de kerkwijding (sinds 6 september 1855). Ook haanetenskermis genoemd, vanwege het haankappen, op maandag of dinsdag.

*Over de kerkwijding van 6 september 1855 en kermis schreef **pastoor Raymond Vanlessen** (nu pastoor op rust) in het heemtijdschrift 'Ons dorp Rosmeer', Jaargang 3 – nr. 6 – 15 december 2001 (pag. 4), het volgende:

'De kerkwijding brengt de kermis (kerk-mis) mee: het is de plechtige herdenking van de wijding van het Godshuis. Dit ging ook gepaard met feestelijkheden buiten de kerk. Het was immers een vreugdevolle herdenking. Daarom wordt er elk jaar op de eerste zondag van september kermis gevierd in Rosmeer.'

*Volgens **Leonard Vrancken** was tijdens de mei-kermis 'alles inbegrepen', qua eten: fricandellen, konijn, haan, taart. 'Op de Drinkpoel' (op de hoek van het Monnikenhof / Kerkstraat) stond het vol met kermiskraampjes, alsook aan het begin van de Smisstraat (nu Bosstraat).

Opm.: nu staat de kermis (nog maar enkele attracties) op het dorpsplein, tegenover de kerk. Vroeger stond daar een oude boerderij.

***François Staeren** (zijn ouders hadden vroeger een café in de Korenstraat, nu Rosmeerstraat, met een kegelbaan) bezorgde ons nog volgende gegevens over de septemberkermis:

- In de jaren 50 van de vorige eeuw werd op kermiszondag, voor de mensen van Rosmeer, een wielerkopers gereden met een gewone fiets met extra fijne banden.
- Op kermismaandag werd er een zielendienst gehouden voor de overledenen.
- In Rosmeer waren er 3 kegelbanen.
- Tijdens de maandagkermis deed de Fanfare "Eer en Deugd" (nu Koninklijke Harmonie) haar rondrit in ieder café (gebeurt nu nog).
- Het haankappen deed men met een blinddoek op.
- Vroeger werd er ook een Kapitein gekozen door het jongvolk.
- Als kermiskost aten ze: kroketten, vidé, hanenbillen, vlaai.

4de kermis: 1ste zondag van november. Deze kermis is volgens 'De Bilsenaar' afgeschaft op 18/10/1925.

*In het voormalige week- en aankondigingsblad 'De Bilsenaar' vonden we chronologisch onderstaande berichten over kermissen in Rosmeer terug:

02/05/1891: *Feest H. Bertilia – Van oudsher is de gemeente Rosmeer beroemd door den toeloop van geloovigen, die in de eerste dagen, en bijzonder op den eersten Zondag van Mei, er de heilige Bertilia gaan vereeren. Dit jaar zal het feest van de 1^e Zondag van Mei, nog belangrijker zijn dan de vorige jaren, daar er, naast de godsdienstige aantrekkelijkheid van het feest der H. Bertilia, eene meer wereldsche aantrekkelijkheid zal zijn. Eene Societeit van Luik, zal er, twee tooneelvertooningen komen geven. Eene na de hoogmis, om half een uur, de andere na het lof, om 4 uren. Op de eerste vertooning zal men, naast eenige muziekstukken en kluchtliederen opvoeren: 'Een varken met twee hespen', kluchtspel in een bedrijf; op de tweede vertooning: 'Het bezoek van Keizer Karel', kluchtspel in 3 bedrijven. Eene Comedie, nog al eene zeldzaamheid zijnde in Rosmeer, zoo denken wij dat de aankondiging van dit feest eene massa volk van de omstreken naar Rosmeer zal lokken. Het is dank bijzonder aan de bemoeiingen van den heer Pastoor van Rosmeer dat dit schoone feest er zal plaats grijpen. Ook denken wij dat de gansche bevolking er hem erkentelijk zal voor zijn.*

29/04/1893: *Reclame - Kegelwedstrijd – Op Zondag 7 mei, eerste kermisdag, zal te Rosmeer een gezond en goed gewold melkgevend schaap uit te kegelen zijn; bij Jean Boussier rustend onderwijzer. Indien het zondags niet plaats zoude hebben, dan zal het 's maandags of dinsdags zijn. De inzet-prijs enz, zal als dan voorgelezen worden.*

28/10/1893: *Reclame - Ter gelegenheid der kermis te Rosmeer, op zondag 5 November, bij L. LOYENS, GROTE CONCOURS voor de liefhebbers van de CARABIJN, gevolgd door VOLKSSPELEN, zooals zakloopen, mastklimmen, haankappen, gansdraaien; - 's Avonds verlichting op vele plaatsen.*

29/06/1895: *De ongelukkige man die hier zoo onbarmhartiglijk werd geslagen ter gelegenheid van het meifeest dezer parochie, door een uitgelatene wilde bende, is jongstleden Zondag ten gevolge zijner wonden overleden. Zijne arme weduwe die voor een veertien dagen het licht aan een eerste kindje schonk, is ook al niet best te pas. Hopen wij dat de plichtigen hunne straf niet zullen ontgaan.*

18/11/1899: *Onze kermis is dit jaar buitengewoon schoon verlopen. Buiten eene kleine schermutseling tusschen twee jonge gasten is de orde niet het minst verstoord geworden. Verleden maandag hebben wij een kapitein van het jonge volk ingehuldigd namelijk den heer Jacobus Langen. En stoet ruiters ferm uitgedoscht met de voiture van Noelmans Pieter schoon versierd haalde hem af te Mopertingen aan het café Bellen. Onder het daveren van het kanon kwam de prachtige stoet ons dorp ingereden tot aan de herberg Meers alwaar een ferme toespraak, door Math. Boelen tot den kapitein werd gericht, welke in eenige aandoenlijke woorden bedankte voor de eer hem aangedaan, en dat hij in 't vervolg zou zorgen om de eendracht in ons dorp te bewaren. Een donder van toejuichingen en een herhaald geroep: Leve onze kapitein, beantwoordde deze schoone woorden, waarna een flink glas op de gezondheid van onzen bevelhebber werd geleefd. LEVE JACOBUS LANGEN, onzen nieuwen kapitein.*

26/04/1902: Verleden zondag had hier de plechtige begankenis plaats ter eere van de H. Bertilia, en terzelfder tijd ook vierde men de Meikermis. Dit feest is buitengewoon goed gelukt, dank zij het lieve lenteweder. De gulde zon schitterde van in den vroegen morgen, en verspreidde eene weldoende warmte. Door zulk een prachtig weer begunstigd, kon het niet anders of ons dorpen moest krioelen van de vreemdelingen. Honderden bedevaarders kwamen van heinde en ver naar het bevoorrecht oord der lieve H. Bertilia, deels om hunne dankbaarheid lucht te geven, deels om nieuwe gunstendoor hare machtige voorspraak te bekomen. In de kerk, waar de beelden der H. Maagd en der H. Bertilia op een prachtig altaar prijken, versierd met de geurigste bloemen en prachtigste sieraadplanten, verdrong men zich letterlijk. De plechtige Hoogmis werd gezongen door den Z. E. Pater van Reckheim die ook de feestrede der H. Bertilia hield. Geheel den dag door wemelde het van vreemdelingen door de straten des dorps, en niettegenstaande de drukke menigte liep den eersten dag der kermis in de beste orde af, ook de andere dagen zijn rustig en vreugdevol voorbijgegaan. Iedereen was dan ook ten zeerste voldaan, maar vooral de herbergiers, die gedurig in de weer waren om hunne talrijke klanten te bedienen. Naar men zegt, is de toeloop verscheidene jaren niet meer zoo groot geweest als wel dit jaar. Sprekend bewijs dat de H. Bertilia tot in de verste plaatsen gekend is, en vele gunsten, zoo geestelijke als tijdelijke, door hare machtige voorspraak bekomen worden.

29/11/1902: Verleden kermis-zondag avond ontstond ten herberge van Willem Meers, twist tusschen de genaamde G. en S. waarop onmiddellijk mr. Boelen rechtstond, om de twisters tot bedaren te brengen, doch onmiddellijk sloegen partijgangers van dien twist, Boelen op het hoofs met zulke vreeselijke wapens, dat hij aanstonds dokter's hulp noodig had, en verscheidene dagen is moeten te bed blijven. Zijn toestand is thans hoogst voldoende. In die vechtpartij heeft niets bestaan van broedertwist en broederslagen, zooals sommige bladen ten onrechte hebben vermeld.

19/11/1904: Onze groote kermis liep goed van stapel. Druk bezocht door jongelingen uit de naburige gemeenten is de rust niet het minst gestoord geworden. De grootste kermispret voor onze schoone jonge meisjes was wel den velocarousel alhier geplaatst langs de zavelkuil van Laurens Meers. Menig smeekend lonkje kon men er ontwaren, wat moest beduiden: "leidt mij ten fiets!"; welke lonkjes ('t zij gezegd ter eere van onze jongelingen) dan ook goed zijn beantwoord geworden, want 's avonds zongen allen in koor: "allemaal op een fiets". Er verdient nog gemeld te worden dat er daags voor de kermis vier paartjes in 't huwelijksbootje zijn gestapt wat veel heeft bijgedragen tot de algemene kermisvreugde.

24/10/1925: Gezien wij te Rosmeer 4 kermissen per jaar hadden, heeft de gemeenteraad in zijne zitting van 18 oktober laatstleden besloten de aanstaande novemberkermis af te schaffen. De inwoners zijn er, op enkele na, zeer tevreden over.

02/05/1935: Meikermis – Ter gelegenheid van de begankenis ter eere van de H. Bertilia op de eersten Zondag van mei viert Rosmeer zijne Meikermis, de eerste in gansch de streek. Telkenjare komen uit den ganschen omtrek en ook uit het Walenland de talrijke vereerders van deze geliefde volksheilige hulp en bijstand afsmeeken. Bij de Walen is dit oud kristelijk gebruik echter erg verbasterd. Velen komen alhier den heiligen "Saint Rosmeer" vereeren. Dat zulks vooral in vroegere tijden soms nogal luidruchtig toeging.

25/04/1936: Meikermis – Den eersten Zondag van Mei vieren wij onze groote Meikermis. Na de godsdienstige plechtigheden, welke veel vreemdelingen naar ons dorp zal trekken, vangt zij aan. Tal van vermakelijkheden en kramen hebben reeds van nu af om een goed plaatsje verzocht. In den namiddag geeft onze fanfare “Eer en deugd” een muziekfeest waaraan verscheidene maatschappijen uit de omliggende hunne medewerking verleenen. 's Maandags zal de Juniorskoers weer tal van liefhebbers naar ons sportief dorpje lokken, en als 's avonds de lokale ‘As’ Staeren (Jan Staeren was een succesvol wielrenner in de jaren dertig van de vorige eeuw) voor de tweede maal in zijn geboortedorp als eerste der juniors over de aankomstlijn zal gebold zijn, dan zal de vreugde ten top stijgen.

05/09/1936: Koers voor Onafhankelijken – Op Zondag 6 september om 1 uur jaarlijkse groote kermis velokoers voor Onafhankelijken. Groote prijs Atlas-Bieren, Eereprijs Sigaretten Belga, ingericht door de plaatselijke Wieler- en Supportersclub, met steun der brouwerijen Atlas, Haecht, Edelquel, Vandenheuvel, Xlles, Wielemans, Vivegnis; limonaden Vanlessen, Luik; Vos, Riemst; Michaux, Glons; Likeuren Marres, Vroenhoven; rijwielen Saphir, Bristol en The Royalty; klakken City Sport; bananen Fyffes; radio's D.B.R.; handelaars en neringdoeners van de gemeente en omliggende, het dagblad Het Belang en Sportwereld en de tabakken Van der Elst. 4.500 fr. Prijzen en veel premies. N.B. De renners woonachtig buiten de provincie Limburg, die niet tijdig per spoor te Rosmeer kunnen zijn, of moeilijk denzelfden dag naar huis kunnen geraken, krijgen op aanvraag nachtverblijf.

23/04/1938: Meikermis – Zondag aanstaande vieren wij onze meikermis. Van heinde en verre komen die dag de bedevaarders naar ons vermaard heiligdom om hulp en troost af te smeeken. 's Namiddags zal voor de sportliefhebbers vollen bak zijn, want het kampioenschap voor Onafhankelijken zal gereden worden.

*Wijlen G.V. Lux (schoolhoofd te Rosmeer) schreef in het tijdschrift 'Limburg': deel 23; 1941-1942; blz. 98-101, een bijdrage over 'Oude Feesten te Rosmeer'. Over de kermissen schreef hij volgende gegevens:

- 's Zondags na Driekoningen werd altoos <zwarte koning> gevierd. De oorsprong van dit feest, dat tegenwoordig nog zeer in voege is, is onbekend. Alle familieleden keerden dien dag naar huis terug. Gedurende den ganschen nacht werd er buitenmate gedronken.

- Op den 1ste Zondag van mei wordt nog immer Meikermis gevierd. Van oudsher werd ze druk bezocht doo de jonkheid uit het omliggende. De oorsprong er van is onbekend, nochtans mag men aannemen, dat ze de voortzetting is van de heidensche volksfeesten, die op 1 Mei plaats grepen, ter gelegenheid van de aankomende lente, wanneer men vuren aanlegde waarrond men danste.

- De Septemberkermis, die thans nog bestaat, dagteekent van de plechtige kerkwijding die den 6^e September 1855 plaats had. Gewoonlijk ging de kerkwijding gepaard met grootsche feestelijkheden, die in latere tijden zijn blijven voortleven. De Septemberkermis word geheeten <haantjeskermis>. Vroeger was het op kermismaandag of -dinsdag altijd <haankappes>. In een bodemlooze mand werd aan een touw een dode haangehangen met den kop omlaag. Geblinddoekte meisjes en jonge vrouwen werden eenige malen rondgedraaid en zochten vervolgens al tastend met een sabel naar de plaats waar zij stop zouden houden om hun slag te slaan.

Een ander gebruik dat op Dinsdag van de kermis zijn ingang gevonden had was het begraven van <Jan Krediet>. Enige jonge lui maakten een strooman, die op een kruiwagen rond het dorp gevaren werd. Alle herbergen werden aangedaan en in de laatste werd <Jan> verbrand.

- De kermis op den eerste Zondag na Allerheiligen werd voor eenige jaren afgeschaft (in 1925). Bij vóór- en nakermis werd er ruw geleeft en veel gedronken.

*'Poets wederom poets' – kermisanekdote verteld door wijlen Laurens Meers (Bosstraat), na een repetitie in de harmoniezaal in 2002. Gepubliceerd in heemtijdschrift 'Ons dorp Rosmeer' – Jaargang 5 – nr. 1 – 15 maart 2003.

Het 'aat bienke' (Nicolas Meertens, grootvader van bestuurslid Jaak Meertens) was kooien aan het hoeden aan de Nereweg. Laurens Meers (Rao van Merkes Rénder en Nielkes An) hoedde zijn koeien aan 'Boj hoog'. Op een dag smeerde Rao de steel van de dikke hamer van Nicolas meertens in met koeienstront. Deze hamer was nodig om de 'teijer' van de koeien vast te kloppen, zodat ze op één plaats bleven grazen. Nicolas Meertens zat onder zijn gerstenstrooien afdakje (uit de wind en uit de regen) te wachten om zijn koeien te verplaatsen. Hij nam zijn hamer op en natuurlijk zaten zijn handen onder de koeienstront. Met de daaropvolgende kermis kegelde Rao bij de 'Gard' in de Kerkstraat. De kegelbaan was aldaar zeer moeilijk en door de gebruikte techniek speelde Rae de teen van zijn rechterschoen kapot. Hij bracht zijn schoen binnen bij de schoenmaker, Nicolas Meertens en die zou de schoen van Rao herstellen. Na enkele weken met de herstelde schoen rondgelopen te hebben stelde de moeder van Rao vast dat de teen van de rechterschoen moeilijk op te blinken was. Ze bekeek de schoen van dichtbij en ... Wat was gebeurd? Nicolas Meertens had het binnenleer aan de buitenzijde gezet in plaats van het mooi gelooid buitenleer. Van poets wederom poets gesproken.

Kermis Vrigger ein Minster

Geschiedenis van de kermis.

In de loop van de jaren en eeuwen evolueerden het begrip kermis, foor, processie en ook de feesten. De woorden kermis en ook 'foor', werden nogal dikwijls verward met elkaar ondanks de verschillende oorsprong van uitvoering. Foor (wij zeggen ook soms 'we gaan naar de foor of -four in Tongeren...') komt van het latijnse woord "forum": markt. De foren dienden tot het midden van de achttiende eeuw voor internationale handel en waren voor deze landen een belangrijke bron van inkomen en speelden een grote economische rol. De kermissen daartegenover, die ook al vele jaren bestaan, hadden van oorsprong een spiritueel karakter. De kermissen van toen werden jaarlijks gevierd om de plaatselijke kerkwijding te herdenken. Op die dag - en nu nog op verschillende plaatsen - gingen veel gelovigen naar de kerk om vergiffenis te vragen en maakten zij na de plechtigheden van de gelegenheid gebruik om zich in hun dorp of gemeente te vermaken met vrienden en/of familie.

Verder nog: zoals net geschreven, is de kermis eigenlijk de kermis die al heel lang bestaat en gevierd wordt, ook in Munster. Eeuwen terug werden al boerenkermissen gevierd, van april tot eind september. Het eigenaardige van al die kermissen in Minster was dat het niet één kermis was maar er was de kleine en de grote kermis in Minster, welke jaarlijks gevierd werden. Weet U het nog: we hadden de kermis aan de heide - on de Héé, Eik of Eeck Schietboom, on de *Stoase* en laatst maar niet

Guido HAESEVOETS en Johnny ERLICH tijdens de kermis 1957
[Archief H.K. Landrada]

de minste 'kermis ein Minster'. Families nodigden elkaar uit om op die bepaalde zondag of maandag naar de kermis te komen. Eerst lekker eten, en dan met z'n allen naar de kermis in het dorp of ergens in een grote weide waar ook een kiosk stond en 'volle bak' muziek werd gespeeld, gedanst en een glaasje gedronken. (neen, er was toen nog geen controle ...) Kort naast de feestweide was dan de straat met allerlei kermisattracties. En deze attracties waren van verschillende aard: van op echte levende paardjes zitten tot aan de 'botsottokes'.

Koninklijke fanfare "De verenigde vrienden" tijdens de kermis in Munster
[Archief H.K. Landrada]

Herinner nog de jaren 1948-1950 ... Tijdens de voorbije jaren is de kermis in Munster zeer dikwijls moeten wijken voor bepaalde gemeentelijke werkzaamheden. Maar vanaf de kerk tot voorbij de 'Perron' heeft de kermis in Munster zeer lang mogen staan. Dit was ook een vaste en gekende locatie tot door wegenwerken de kermis van de ene plaats naar een ander ruimte verschoven werd. Op be-

Kermis in Munster, Dorpstraat
[foto Marcel UYTDEHOUWEN]

naar beneden. Het gebeurde wel regelmatig dat sommige kinderen zonder kussentje naar beneden schoven, doordat het kussen eerder was los gelaten en meestal de jongen op zijn nieuwe kermisbroek naar onder schoof. 'Oei oei... als er maar niks aan m'n broek is ...'. Verder konden de kinderen gebruik maken van andere leuke attracties o.a. vissen, schietkramen zowel voor de groten als voor de kleinen, de 'roeps met overtrek...' verschillende draaimolens, een mooie wip, frietkraam, schommels of de *sjokken*, paardjesmolen, enz ...

Kermisdag, daags voordien en de dag nadien.

Het was meestal de gewoonte toen, dat er daags voor kermis de nodige afspraken werden gemaakt bij de bakker van de straat of elders in de buurt. Meestal werd op voorhand reeds het nodige klaargemaakt o.a. het deeg voorbereiden, alle soorten fruit om op de taart of vlaai te voorzien. De verschillende soorten fruit die samen met pudding-crème gebruikt werden, waren kersen, pruimen, appelstukjes, kroezelen, rode of groene bessen, *proets* of appelmoes, enz. Zo, en dan kon de bakker de verschillende taarten klaarmaken en in de oven brengen. Volgens afspraak met *Jeang, Jef, Louis of Harie de bakker*, was het mogelijk om enkele uren later de verschillende taarten af te halen met de fiets en soms met de platte kruiwagen. Neen, niet drie maar soms acht tot elf taarten (vlaaien), met daarbij nog enkele mikken (wit brood). Niet te geloven en hoe is het vandaag!! De volgende dag, zondag, waren tantes en nonkels aanwezig op de middag of op 'de koffie'. En 's maandags was de beurt aan nichten en neven. Natuurlijk was dat een fijne dag, babbelen van toen en weet ge nog... een

De "zingelkes" vandaag
[foto Fons JACKMAER]

Kermis tegenover de kerk, de familie M. COSEMANS met de kleinkinderen op stap.
[foto Fons JACKMAER]

bezoek aan de tuin, en indien mogelijk ook nog een bezoek aan de beesten op de wei of ergens op het veld of op den akker. Terloops kan ook gemeld worden dat soms enkele dagen of weken voor de 'grote kermis in september' bij enkele inwoners van het dorp een varken werd geslacht. Meteen had men dan het nodige en ander vlees om tijdens de middag op tafel te brengen en te verorberen.

Ja, we kunnen er nog over babbelen of 'kallen' maar de echte kermis van 'vrigger', neen, die bestaat niet meer. Spijtig ja, dat is ook spijtig; maar ja wat is er ook de laatste jaren al niet veranderd! Kijk maar eens naar onze telefoons van vroeger en nu! Bijna iedereen heeft een gsm, (Global System Mobile) laptop, smartphone, iPhone of tablet en meestal ook nog een elektrische fiets, enz ... Ook de uitbaters van de kermisattracties vandaag hebben de nodige extra inspanningen gedaan, met het daaraan verbonden prijskaartje.

Kermis tegenover de kerk, vandaag.
[foto Fons JACKMAER]

Onze jeugd aan de schietkraam.
[foto Fons JACKMAER]

Zonet lees ik nog ergens in een bepaald dagblad (HBVL): 'Toelagen voor gezelschapsspellen die onze dorpskermissen moeten redden'. En waarom niet, een stuk mooi erfgoed mag niet verloren gaan. Kermis is een ontspanning voor onze toekomstige kinderen en mag zeker niet verdwijnen.

Fons JACKMAER

Bronnen:

Guido HAESEVOETS en † Mathieu WIJNEN – Minsterse Cafeis van vrigger
Archief Heemkring Landrada
Foto's Marcel UYTDEHOUWEN en Fons JACKMAER

Moeders verjaardag in 1940

Omdat ze het me heel dikwijls verteld heeft en om het zeker niet te vergeten, mag iedereen het weten. Het is een kleine, maar niet onbelangrijke gebeurtenis voor ons ma, maar in 1940 toch wel een grote belevenis. Nu is het een nietig voorvalletje tegenover hetgeen wat er nadien volgde.

Mijn moeder, Elisa Vissers, woonde in oorlogstijd op de Sluis in het Munsterbos samen met haar ouders, zes broers en twee zussen. Ze keek er al heel lang naar uit om haar 21ste verjaardag te vieren. De dagen ervoor was het warm en zonnig en morgen zou dan de dag zijn waar ze zolang naar uitkeek: haar verjaardag. Haar lief, dat ze al een tijdje kende en die gemobiliseerd was, zou haar dan een bezoekje brengen, dacht ze. Maar het gebeurde steeds vaker in die tijd vele verloven waren ingetrokken. Ze verheugde zich om morgen 21 te worden. Voor haar was dat een hele belevenis. Een mooie blouse en rok werden gereed gehangen, want ze zou er toch mooi moeten uitzien voor die dag.

Goedgezind ging ze slapen, mam zou voor haar een lekker krentenbrood bakken, morgen was de dag om niet snel te vergeten. ZE HEEFT HEM OOK NOOIT VERGETEN! Ze kon de slaap niet vatten. Ze dacht aan haar lief. Hij kwam morgen misschien toch als verrassing, zonder haar iets te laten weten. Dat hoopte ze toch. Stilaan viel ze in slaap, haar gedachten waren verzonken bij haar lief en haar verjaardag.

De nacht duurde niet lang. 's Morgens vroeg op 10 mei 1940 werd ze uit haar slaap gewekt door hevig kanongebulder en ontploffingen. Zo wilde ze haar verjaardag liever niet starten. Ze ging kijken aan het open raam en zag grote formaties vliegtuigen overvliegen die schoten afvuurden en bommen lieten vallen.

BAERTEN, Albert en VISSERS, Elisa
[Familie BAERTEN-VISSERS]

Haar 21ste verjaardag op 10 mei 1940 had ze zich wel anders voorgesteld, vertelde ze heel dikwijls aan mij. Ik vermoed dat er in die tijd niet gesproken werd van traumatische belevenissen of ervaringen, het leven ging door. Vroeger hebben honderdduizenden mensen trauma's gehad. Niemand sprak daarover, want men kende dat woord niet.

Zo is mij bijvoorbeeld ook altijd bijgebleven dat wij als kind nooit in de nabijheid van water mochten komen. Later vernamen we dat het eerste zoontje van moeders broer Leo, in een van de vijvers rond de sluis

verdronken was.

Op 3 mei 1943 is ze met haar gemobiliseerde getrouwd. Ze kregen zes kinderen. Een 21ste verjaardag wordt vandaag heel anders gevierd. Feesten, samenzijn met vrienden, gezelligheid... Laat ons nooit vergeten dat dit vroeger heel anders was.

Familie VISSERS – CASTERMANS (Sluis Munsterbilzen)

VISSERS Winand	X	CASTERMANS Anna-Agnes
* Hoelbeek, 10/07/1872		* Munsterbilzen, 16/7/1872
† Munsterbilzen, 09/9/1943		† Munsterbilzen, 5/10/1943 (drie weken na haar man...)

Bedevoarten en kermissen

Relikwieën en de daarbij horende verering van heiligen lokken veel gelovigen naar de kerk van Mopertingen. Iedere heilige heeft zijn eigen 'specialisatie'.

1. De H. Wivina

is de patrones tegen koorts, tyfus, pleuris, keelpijnen, kroep en andere kinderziekten, maar ook tegen alle kwalen van paarden, koeien en ander vee. Er bestaat een broederschap dat een aantal aanbiddingen per jaar organiseert. Zo vinden bijvoorbeeld op 18 juli 1898 niet alleen verschillende missen plaats, maar ook overlezing²⁰ en verering der relikwieën. In december wordt nog eens een plechtige noven ter ere van de H. Wivina gebeden.

Wivina van Brabant (1109-1170) ontvluchtte volgens de legende haar ouderlijk huis om in Groot-Bijgaarden een klooster te stichten. Een bijzonderheid deed zich voor tijdens haar reis. Toen ze een gebed uit haar breviarium wilde lezen, doofde haar kaars om even later op wonderbaarlijke wijze weer te branden. Tijdens haar leven was ze een grote weldoener voor de Brabantse plattelandsbevolking, vandaar dat boeren haar hulp inroepen tegen veeziekten.²¹ Wivina draagt hier het zwarte habijt van de benedictinessen, met witte onderstuk en zwarte sluier. In haar ene hand draagt ze haar gebedenboek, in de andere ontbreekt wollicht de magische kaars.

2. De H. Quirinus

wordt aanroepen bij reuma en andere kwalen (been- en voetkwalen, oor-, keel- en huidziekten). Men vereert zijn relikwieën op zijn talrijk bijgewoonde feestdag (30 april) en elke tweede zondag van de maand.

Quirinus (van Neuss) voorgesteld als Romeinse officier met lans en martelaarspalm. Hij was volgens zijn hagiograaf een Romeinse tribuun uit de 2de eeuw die in opdracht van de Romeinse keizer Hadrianus paus Alexander I gevangen hield. De paus kon zijn bewakers bekeren tot het christendom. Een woedende keizer liet hen door verschrikkelijke martelingen ombrengen. Bij Quirinus werd de tong uitgerukt, handen en voeten afgehakt alvorens hij uiteindelijk onthoofd werd. Eeuwen later werd zijn gebeente door paus Leo IX geschonken aan het pas gestichte klooster te Neuss. De overbrenging ervan vond plaats op 30 april ergens in het midden van de 11de eeuw, het was deze feestdag die in Mopertingen gevierd werd, en niet zijn eigenlijk naamfeest op 30 maart.²²

3. De patroonheilige Sint-Catharina van Alexandrië

is de belangrijkste van allemaal. Haar naamfeest wordt op 25 november gevierd met een 'begankenis' tegen het Catharinawiel of 'Sinteketreinsraot', een rode ring op het lichaam. Bij die gelegenheid kan men op de pastorie overlezen worden door de pastoor, een praktijk waarbij al dan niet met handoplegging, gebeden over de zieken persoonlijk worden uitgesproken.

Volgens de overlevering was Catharina een koningskind (eind 3de eeuw) dat haar geloof niet wilde afzweren. Keizer Maxentius veroordeelde haar tot de dood op het rad,²³ maar dat werd vernietigd door goddelijke tussankomst en dus werd Catharina onthoofd. Uit haar hals vloeide melk die de pest zou verdreven hebben...²⁴ Haar beeltenis prijkt in het zijkoor. Alhoewel het beeld zelf weinig kunstwaarde heeft, toont het ons toch duidelijk de koningsdochter met kroon en prachtige gewaden, een gebroken rad aan haar voeten. Zij draagt een martelaarspalm en een open boek als teken van haar geloofsheid.

Sinds jaar en dag wordt in Mopertingen de grote kermis gevierd op haar feestdag. Meestal verschijnt een verslag ervan in het weekblad De Bilsenaar, zoals in 1909:

*"De Ste Katrijn kermis is dapper gevierd geworden. Er was veel volk van den omtrek naar hier gekomen dat lustig met ons heeft Kermis gevierd. 's Avonds inzonderheid waren de herbergen opgepropt van verbruikers. Men heeft overal veel gekeert en goed gedronken. 's Vrijdags was in vele herbergen geen bier meer te krijgen, teken dat er nog al 'gepimpeld werd!' Doch wij mogen het met genoeg zeggen alles is in vrede en deftig afgelopen. Wie zich nog eens goed wil vermaken korne maar af: het is morgen zondag de laatste dag."*²⁵

Dat het "deftig afgelopen" is, heeft vast en zeker te maken met het ontbreken van de haast traditionele vechtpartijen.

Sacramentsprocessie

Niet alleen de november kermis heeft een religieuze inslag. Ook de juli kermis kan samenvallen met de grote sacramentsprocessie. Nog altijd trekt op de eerste zondag van juli deze processie door het dorp. Tussen foto's van vroeger en nu bestaan opvallende gelijkenissen:

Processie in de Dorpsstraat. Links: Moors ('van Jenne Pieké') en Vansichen ('bij Dikke Max'); rechts: de in 1940 gebombardeerde hoeve Jans ('bij Francise') (1927).

Sacramentsprocessie in 2010.

Dragers met Mariabeeld in de jaren 1960 en in 2010.

De H. Catharina met haar rad vroeger en nu.

Te veel van het goede

Kermis wordt gevierd eind juni-begin juli, oktober en november, vaak samen vallend met de naamfeesten van de genoemde heiligen. Eigenlijk zijn het te veel kermissen, oordelen sommigen in 1909. Er leeft een hevige discussie over het al dan niet afschaffen van de oktoberkermis, die samenvalt met de kermis van Eigenbilzen en die veel te dicht ligt bij de eigenlijke grote kermis van Sinte-Katrijn. De feestvarkens halen het, de kermis is gebleven. De oplossing: Mopertingen viert een week eerder kermis dan Eigenbilzen.

Volksvermaak

Tal van kermisactiviteiten zorgen voor amusement. Na de gebruikelijke misvieringen gaat het er gezellig aan toe. De 'cramignon monstre', een grote cirkeldans wordt gedanst. In cafés wordt gedronken en gespeeld! Zo kan je in Café bij Tonneke of in Café Loix met kegelspele mooie prijzen winnen, gaande van een geldsom tot een manskostuum... Ook allerlei volksspelen garanderen plezier: "kuipke steken, mastklimmen, zaklopen, flesschen slaan, sirooplekken, papeten, kikvorschvaren, vrouw den man varen, haanslaan, enz."²⁶

Heuse kermiskoersen worden georganiseerd door de wielclub. Snelrijden maar ook "ringsteken per vélo, minder vermoeiend en meer boeiend" vinden plaats op de nog autoluwe Kiezelweg. In juli 1894 nemen meer dan 40 rijwielen uit Luik, Tongeren, Hasselt en Maastricht hieraan deel. De wielwedstrijden worden altijd voorafgegaan door een optocht van alle clubs, begeleid door het zangkoor (!) de Lauwerkrans, dat keurige aria's brengt.²⁷

'Het muziek'

Het is Adolf Nivelles die aan de basis ligt van dit laatste initiatief. Hij is sinds augustus 1891 onderwijzer in Mopertingen en het duurt geen jaar voordat hij plaatselijke zangtalenten verenigt in een zangkoor De Lauwerkrans. Nivelles is bestuurder en molenaar Jozef Carmans voorzitter. Eind 1906 bespelen de zangers een instrument onder leiding van een enthousiaste Adolf Nivelles:

"Indien het weder enigszins gunstig is, zal de nieuwe fanfare, heden zondag onmiddellijk na het lof, reeds haar eerste uitstapje doen; 't Is Waarlijk niet te begrijpen, hoe de jonge muzikanten, slechts eenige weken hun speeltuig in handen hebbende, reeds met veel juistheid drie stukjes kunnen aflappen. Degenen die 't niet zouden willen gelooven, kunnen zich vandaag er van komen overtuigen."²⁸

In 1907 is de kersverse fanfare een nieuwe kermisattractie. "Dit jaar zal de kermis opgeluisterd worden door het muziek der nieuwe fanfarenmaatschappij, die, alhoewel slechts sedert een jaar gesticht, toch reeds zulke aanmerkelijke vorderingen op het gebied der kunst gemaakt heeft. De fanfarenmaatschappij zal zondag namiddag een publiek concert geven op den Kiezelweg en maandagnamiddag op het dorpsplein."²⁹

De fanfare in 1927 o.l.v. Adolf Nivelles.

De Lauwerkrans vindt een onderkomen in de gemeenteschool. Dat de spaarcentjes van het zangkoor er liggen, moet vlug bekend zijn geweest want in februari 1892 - het zangkoor is nog maar pas opgericht - heeft een onverlaat zich in de school laten insluiten. Voordat hij 's avonds zijn slag kan slaan, moet hij vluchten voor de bewoners (o.a. meester Nivelles) die gealarmeerd zijn door geruchten in de school...

Veloclub

De kermissen trekken alsmaar meer volk. In 1909 organiseert de Veloclub 'Nooit Vermoeid' drie kermisdagen (27-29 juni). Ze heeft hiervoor de muziekmaatschappijen ingehuurd van Vlijtingen, Grote Spouwen en natuurlijk ook van Mopertingen. Op zondagnamiddag wordt het feest muzikaal ingezet met een optocht door de voornaamste straten naar de feestweide, met kiosk! Daar wacht het jonge volkje tal van uitdagingen zoals haandraaien, fles dorsen, over een lange smalle plank rijden, raddraaien, kegelen, ringsteken enz. Er is nog een grote wielwedstrijd van 80 km voor liefhebbers! Zelfs op maandag en dinsdag kan men er nog spelen en alsof dat nog niet genoeg is, zorgt ook nog de schuttersgilde op dinsdag voor extra vermaak...

Schuttersgilde

Naast de wielclub en de fanfare is er nog een andere vereniging actief tijdens de kermisdagen: de schuttersgilde St.-Catharina! In de zomer van 1898 viert ze haar 200ste verjaardag. Op dat moment is Julien Loyen ere-voorzitter. Hoeveel leden ze dan telt, is moeilijk te achterhalen, wel weten we dat de leden elke zondag 25 centiemmen storten.³⁰ De schutters zijn meestal oud-soldaten en burgers die als burgerwacht in vervlogen tijden een militaire functie vervulden. In de 19de en 20ste eeuw zorgen de gilden enkel nog voor vermaak. Ze organiseren schuttersfeesten, spannende schietwedstrijden, voorafgegaan door grote, soms kleurrijke optochten.

Links: Deze zilveren slanketting dook op bij antiquair Van Haecke in Brussel. Ze dateert uit de eerste helft van de 18de eeuw en draagt het merkteken van Christiaan Ollschlagers, een zilversmid uit Maastricht. De zilveren vogel is prachtig gegraveerd. In de vijf schildjes zijn de namen gegraveerd van de beste schutters.

Rechts: Een tinnen gildeketen van de Sint-Catharinagilde uit het begin van de 19de eeuw. Beide kettingen zijn nu in het bezit van de stad Bilzen.

*"Onze jaarlijksche kleine kermis is goed gevierd geworden en in de beste orde afgelopen. Niettegenstaande het ongunstig weder was er veel volk en het concert gegeven Zondag door de fanfaren van Grote-Spouwen en Mopertingen, verdiende allen lof. Maandag ontbrak het ook niet aan vreemdelingen en vermaak. Dinsdag was het de beurt aan de schuttersgilde om het volk eenig vermaak te verschaffen. Als wel ingerichte soldaten, met clairons en trommels voorop, trokken die dappere mannen, meest allen oud soldaten naar den schietboom om daar hunne behendigheid te toonen in 't schieten. Knap werd gemikt en finck geschoten, en eindelijk bleef de overwinning aan den knappen schutter Biesmans, die reeds verschillende jaren getoond heeft dat hij de kunst van juist schieten volmaaktelijk meester is. Op zijne gezondheid werden dan ook vele pintjes oud geledigd en te zijner eer werden koddige liedjes te hooren gebracht. Zoo de kermis doorbrengen in eer en deugd in de beste eendracht en in volle plezier, zoo moet het zijn."*³¹

Het bestuur van deze gilde bestaat in 1902 uit: kapitein François Vrancken, luitenant Joseph Schorpion en onderluitenant Antoon Biesmans. Stamlokaal is de herberg van Joseph Schorpion. De gilde is in 1926 toe aan een nieuw vaandel. Het zijn de Zusters van Maria Opdracht die daar eigenhandig voor zorgen.³² In het Broek, in de weide tegenover het nu nog bestaande huis, ligt de schutterswei. Wie het best de houten vogel afschiet, mag de eretitel van koning of zelfs keizer dragen. De beste schutter krijgt de schuttersbreuk, een halssnoer met schietvogel. Op zilveren plaatjes staan de namen van de beste schutters gegraveerd. De stad Bilzen kocht in 2006 enkele van deze prachtstukken van een Brussels antiquair. Op de schildjes lezen we de namen van de beste schutters uit de 19de eeuw.

De schutterij in 1956. Op de achtergrond wappert de vlag met opschrift (in spiegelbeeld): schutterij Sint-Catharina Mopertingen 1700-1965. In deze periode ligt de schutterswei niet meer in het Broek, maar in de wei tussen Café De Lantaarn en het huis van Willem Liebens ('bier-Wellem'). Op de kepie van de finke schutters staan de initialen S.K.M.: Schutterij Catharina Mopertingen. We herkennen van links naar rechts: René Vrancken ('René van Picke'), Lambert Biesmans ('doaf Lemmeke'), Pierre Janssen, Christiaan Kellens ('Jéneke', oud-strijder WO II), Mathijs Simons (Thijske 'de boij'), Marcel Meyers ('van Gène'), Hubert Loyen ('de lange van Henas-Nolle'), Lambert Hermans ('van Ida van Welléne'), Edmond Moors ('van Eve'), Gerard... ('van Café Happy, nu restaurant Den Blankaert), Louis Loyen en beneden Willem Moors ('Binksko').

Of wat rustiger

Kermisdagen zijn ook gezellige familiefeesten. Na de misvieringen volgt het speciale kermismaal. Voor de vrouw(en) des huizes vergt het wel heel wat extra werk. Zij maakt alles zelf, van soep tot vlaai. En terwijl de vrouwen elkaar de laatste nieuwtjes vertellen, leggen de mannen een kaartje. Een sigaartje, een wijntje en een jenevertje horen er traditioneel bij!

Gebroeders Pieter Goossens en EH Jan Goossens, hun neef EH Clément Jeurissen, de zussen Emma en Mariëtte Goossens, (moeder) Maria Goossens-Palmaers en broer Jules op de binnenkoer bij Pieter Goossens-Borghoms in de Dorpsstraat (1937).

Het nieuwjaarsschieten

Het huidige vuurwerk kent blijkbaar een oude voorganger: schieten! Het gebruik haalt in 1895 de krant met een treurig ongeval. Herman M. wilde zijn zoon helpen bij het laden van het pistool en gebruikte daarvoor waarschijnlijk een heet kachelijzer. De daaropvolgende explosie rukte hem een duim en wijsvinger af.

Het feestkanon

Bij iedere feestelijke gelegenheid buldert in Mopertingen het 'feestkanon': met buskruit en klei gevulde potjes. Het buskruit wordt via een kleine opening tot ontploffing gebracht met behulp van een hete stok. Het kanon zou voor het laatst ingezet zijn in 1961 bij het huwelijk van dr. Bogmans dochter.

Bij 'Piets' (Pieter Goossens-Borghoms) tijdens de kermis van Jan Goossens in 1937.